

Notes on Quoting Technique in Gospels and Its Reflection in the Romanian Translations of the New Testament

Adina CHIRILĂ, George Bogdan ȚÂRA

La citation est un cas du discours rapporté qui suppose la reproduction comme tel d'un passage qui appartient à un auteur différent. Cependant, dans les Evangiles, les renvois au texte de l'Ancien Testament connaissent plusieurs degrés de fidélité. L'article se propose de fournir des exemples pour une typologie de ces citations et essaie d'expliquer l'attitude, parfois différente, des traducteurs des versions roumaines anciennes et modernes de la Bible face aux différences souvent frappantes entre l'Ancien et le Nouveau Testament.

Mots-clés: citation, traduction, fidélité, synonymie, troncation

1. Eugeniu Coșeriu believes that repeated discourse opposes the free technique of discourse, involving “tot ceea ce în vorbirea unei comunități se repetă într-o formă mai mult sau mai puțin identică, sub forma unui discurs deja făcut sau combinare mai mult sau mai puțin fixă, ca fragment, lung sau scurt, a «ceea ce s-a spus deja» [...]. Discursul repetat poate fi un «citat»: repetarea unor fragmente de text – literare sau altele – cunoscute ca atare”¹.

A quotation represents a particular kind of repeated discourse, namely, the least interesting one. It stands for the ideal case of a repeated discourse, possessing every specific characteristic of fixed constructions: the invariability of form, the impossibility for any of its elements to be replaced, its constitutive parts’ lack of autonomy (i.e., they cannot be subject to permutation or commutation), the immutable topic, and the rejection of any inserted, alien elements. In Eugeniu Coșeriu’s terms: “[the elements of a set construction] nu sunt lingvistic «structurabile», fiindcă, în măsura în care sunt fixe, nu sunt substituibile («comutabile»)”².

A quotation can be neither restructured, nor destructured; it cannot but be correct or incorrect. It always associates with the specification of its origin, and its main characteristic is the accuracy.

Unlike *allusions*, which imply a partial variation, and even parody of a literary production³, quotations have a standard form and must be inserted in the text so that their sources are clearly manifested. In the history of writing, the orthographic

¹ Eugeniu Coșeriu, *Lecții de lingvistică generală*. Traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga, Cuvînt înainte de Mircea Borcilă, Chișinău, Editura Arc, 2000, p. 258-259.

² *Ibidem*, p. 259.

³ *Ibidem*, p. 259: „imitație parodică a unei opere literare”.

signs have emerged relatively late⁴, and thus, the indication of a quote used to be made, most commonly, by naming the source: “*X* said”, “It is written in *Y*” etc.; through repetition, such spontaneous constructions become formulas.

Bernard Pottier⁵ has introduced a new concept: *la lexie*, which is the memorised lexical unity. According to the same linguist, there are four types of *lexies*, depending on their form: *lexie simple* – it corresponds to the traditional word (*chaise, pour, manger, la*), *lexie compose* – it represents the result of a semantic integration, manifested in the form (*tire-bouchons, vert-bouteille, rez-de-chaussée*), *lexie complexe* – it is a succession of elements in process of lexicalisation (*la guerre froide, un complexe industriel, prendre des mesures, feu rouge, bel et bien, hot dogs*), and *lexie textuelle* – that is, actually, a sort of *lexie complexe*, which reaches the level of a sentence or a text (anthem, prayer, tirade, riddle, proverb).⁶ Taking into consideration their properties, *les lexies* are *immutable* and, therefore, made of a invariable memorised sequence (*mettre la main à la pâte, eau lourd, à vol d'oiseau*), or *mutable (variable)*, namely, consisting of a stable element and a variable zone (*le premier / dernier / nouveau né*).

Because *les lexies textuelles* are definitive forms, meant to be reproduced (such as the written variants of *Iliad* and *Odyssey*), they have, at least theoretically, a fixed form. Reproducing them partially or entirely is a way of quoting.

As long as the quotations remain accurate, how they are introduced into the text and the reason of their presence there are relatively clear matters. On the contrary, when the quotation doesn't respect the original or seems to differ from its source, it raises some questions about its function inside the discourse, about the linguistic nature of its modified (so, new) features, about its dimensions, and about the intention of the writer who uses it in such a manner.

2. The compact text we call the Bible presents a particular situation, different from that of a laic text containing quotations, due to a multitude of factors: the specific nature of the biblical text (it is seen as a holy text, the revealed Word of God, etc.), its age, the fact that it was translated, multiplied and used in several cultures (in many Hebrew and Greek versions); the position of the New Testament's writers towards the Old Testament's texts they quoted from, as well as their perception over what they were doing⁷; and also the intentions of a writer who

⁴ Vezi Ioana Costa, *Papirus, pergamant, hîrtie. Începuturile cărții*, București, Editura Humanitas, 2011, p. 15: „Textul, astfel dispus pe papirus, era pentru cititor cu mult mai dificil de interpretat decât în oricare carte modernă: punctuația, dacă exista, era rudimentară, lipsea despărțirea în cuvinte, iar pînă în Evul Mediu, nu s-a făcut niciun efort pentru a se schimba aceste obiceiuri, atât în texte grecești, cât și în cele latinești”.

⁵ Vezi Bernard Pottier, *Linguistique générale. Théorie et description*, Paris, Klincksieck, 1974, p. 265.

⁶ *Ibidem*, p. 266-267.

⁷ See Jan de Waard, Eugen Nida, *From One Language to Another. Functional Equivalence in Bible Translating*, Nashville. Camden. New York, Thomas Nelson Publishers, 1986, p. 32: “The ancient prophets and the New Testament evangelists undoubtedly felt a sense of divine constraint in

was constructing a discourse for a public with certain expectations and more or less solid background knowledge.

About the quality of quotations in the New Testament (NT), it is said that “marea majoritate a citatelor sănt luate din *LXX*”, but “*cu diferite grade de exactitate* (s.n., A.C., G.B.T.)”⁸. The explanation lies in “lipsa de interes (și nu deficiente de memorare) a scriitorilor biblici pentru exactitatea verbală: sensul cuvintelor este important, și nu cuvintele în sine”⁹.

The many inexactitudes in the quotations corpus do not occur because of the author’s absence of mind, ignorance or confusion; instead, they represent the result of a flexible interaction with the Old Testament (OT). If it is true that “the New Testament’s writers were filled with the expressions and ideas as well as historical facts recorded in the Old”¹⁰, it follows that their interference in the form and content of the source text is motivated by an exegetic intention. It is worth mentioning, in this respect, the observation of Jan De Waard and Eugen Nida that in the NT “there is no hesitation to interpret words out of context”¹¹. From our point of view, the rewriting and reinterpretation of the source text mean nothing but an adaptation to the meaning and message of the NT; it is the prophecy of the OT seen as a justification of an event that takes place right before the evangelists’ eyes. That is why, for example, the text from *Osea* 11: 1, “Că prunc a fost Israel și Eu l-am iubit și din Egipt i-am chemat pe **fiii săi**” becomes, in *Matei* 2: 15, “ca să se plinească cuvântul spus de Domnul prin profetul ce zice: Din Egipt L-am chemat pe **Fiul Meu**” (B 1997, s.n., A.C., G.B.T.)¹².

Statistically, the situation of the quotations in the NT is plainly favourable to the inaccurate one. Out of 283 direct quotations, in about one hundred instances “the quotation does not agree literally either with the LXX or the Hebrew text [...]. Sometimes the LXX is literally quoted (in about 90 instances), and sometimes it is corrected or altered in the quotations (in over 80 instances)”¹³.

3. Further on, our paper addresses the problem of the lack of a uniform manner in quoting inside the Bible (namely, in the NT, from the OT), by analysing a series of edifying parallel examples from the ancient Greek and Latin versions. It also focuses on how the aspect of the original text (Greek and Latin), in this respect, is reflected in the Romanian versions of the Bible.

what they proclaim and wrote, but there is no clear evidence that they thought they were actually writing part of ‘The Bible’, at least not in a sense in which many people today view the Holy Scripture.”

⁸ J.D. Douglas (coord.), *Dicționar biblic*. Traducere de Liviu Pop, John Tipei, Oradea, Editura „Cartea creștină”, 1995, s.v. *citate*.

⁹ *Ibidem*, s.v. *citate*.

¹⁰ T.A. Bryant (coord.), *Today’s Dictionary of the Bible*, Carmel. New York, Guideposts, 1982, s.v. *quotations*.

¹¹ Jan de Waard, Eugen Nida, *op. cit.*, p. 23.

¹² See also, for the English version of the texts, Jan de Waard, Eugen Nida, *op. cit.*, p. 23.

¹³ T.A. Bryant (coord.), *op. cit.*, s.v. *quotations*.

After investigations that we could call minute, although not exhaustive, we have identified two different categories of quotations, in conformity to their degree of fidelity to the source text: accurate quotations (which render the source text exactly, or which render the source text using different types of synonymy), and corrupted quotations (by maiming, reversing the order of the elements, and modifying the sense).

3.1. Accurate quotations:

3.1.1. with exact rendering:

Matthew 9: 13, from Hosea 6: 6

Nestle-Aland, *Matei* 9: 13: πορευθέντες δὲ μάθετε τί ἔστιν· ἔλεος θέλω καὶ οὐ θυσίαν.

LXX, *Oseea* 6: 6: διότι ἔλεος θέλω καὶ οὐ θυσίαν καὶ ἐπίγνωσιν θεοῦ ἡ ὀλοκαυτόματα.

Vulg., Matei 9: 13: *euntes autem discite quid est misericordiam volo et non sacrificium.*

Vulg., Oseea 6: 6: *quia misericordiam volui et non sacrificium*

B 1688, *Matei* 9: 13: „Ce mergînd învătați ce iaste: «Milă voi, și nu jîrtvă»”

B 1688, *Iosilia* 6: 6: „Petru căci milă voi, și nu jîrtvă”

B 1760, *Matei* 9: 13: „Milă vreau, iară nu jîrtvă”

B 1760, *Osie* 6: 6: „...că milă am vrut, iară nu jârtva”

B 1795, *Matei* 9: 13: „Iară, mergând, învătați ce easte «Mila voi și nu jârtva»”

B 1795, *Osie* 6: 6: „Că milă voiesc, și nu jertvă”

B 1997, *Matei* 9: 13: „Dar mergând, învătați ce înseamnă: Milă voiesc, iar nu jertfă”

B 1997, *Osea* 6: 6: „Că milă voiesc, iar nu jertfă”

Anania 2001, *Matei* 9: 13: „Așadar, mergeți și învătați-vă ce înseamnă: Milă voiesc, iar nu jertfă”

Anania 2001, *Osea* 6: 6: „Că milă vreau, iar nu jertfă”

We notice, on one hand, that there is a perfect identity between the Greek version of the NT and OT; on the other hand, there is a minor difference between the Latin version of the texts, concerning the tenses: *volo* (NT) vs. *volui* (OT).

Despite some phonetical differences (unessential in the context of the present discussion) (*jirtvă* vs. *jârtva*, B 1760; *jârtva* vs. *jertvă*, B 1795), the Romanian translations observe the letter of the Greek or Latin source version.

3.1.2. with synonymous rendering:

3.1.2.1. lexical synonymy:

Matthew 27: 35, from Psalms 21: 19

Nestle-Aland, *Matei* 27: 35: Σταυρώσαντες δὲ αὐτὸν διεμερίσαντο τὰ ἴμάτια αὐτοῦ βάλλοντες κλῆρον

LXX, *Ps.* 21:19: διεμερίσαντο τὰ ἴμάτια μου ἐαντοῖς καὶ ἐπὶ τὸν ἴματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον.

Vulg., *Matei* 27:35: postquam autem crucifixerunt eum **diviserunt vestimenta eius sortem mittentes**

Vulg., *Ps.* 21:19: **diviserunt sibi vestimenta mea et super vestem meam miserunt sortem**

B 1688, *Matei* 27: 35: „să să împle ce e zis de prorocul zicind: «Împărțiră veșmintele meale lor și pre veșmântul mieu aruncără sorțu».”

B 1688, *Ps.* 21: 19: „împărțiră hainele meale lor și pre îmbrăcămîntea mea aruncără sorți.”

B 1760, *Matei* 27: 35: „s-au zis prin prorocul, ce zice «Împărțit-au loruși veșmintele Meale, și preste **haina** Mea au aruncat soarte”

B 1760, *Ps.* 21: 19: „Împărțit-au vejmintele meale loruși și pentru **haina** mea au aruncat soarte”

B 1795, *Matei* 27: 35: „ca să se plinească ce s-au zis de prorocul: Împărțit-au veșmintele Meale lor și pentru **haina** Mea au aruncat sorți.”

B 1795, *Ps.* 21: 19: „Împărțit-au **hainele** meale loruși, și pentru cămașa mea au aruncat sorți.”

B 1997, *Matei* 27: 35: „ca să se împlinească ceea ce s-a zis de proorocul: «Împărțit-au **hainele** Mele între ei, iar pentru cămașa Mea au aruncat sorți.”

B 1997, *Ps* 21: 20: „Împărțit-au **hainele** mele loruși și pentru cămașa mea au aruncat sorți.”

Anania 2001, *Matei* 27: 35: „ca să se plinească ceea ce s'a spus prin profetul: Împărțit-au **hainele** Mele loruși, iar pentru cămașa Mea au aruncat sorți.”

Anania 2001, *Ps* 21: 18: „Împărțit-au **hainele** mele loruși, iar pentru cămașa mea au aruncat sorți.”

Although the symmetry is preserved in the Greek and Latin texts, the Romanian translations propose a series of synonyms for the word that refers to clothing: *veșmintele* vs. *hainele*, and *veșmântul* vs. *îmbrăcămîntea* (B 1688), *veșmintele* vs.

hainele, and *haina* vs. *cămaşa* (B 1795). The modern versions (B 1997, and Anania 2001) display concern for preserving the equivalence between the OT and the NT.

3.1.2.2. contextual synonymy

Matthew 8: 17, from Isaiah 53: 4, 5

Nestle-Aland, Matei 8: 17: ὅπως πληρωθῇ τὸ ρῆθὲν διὰ Ἡσαῖον τοῦ προφήτου λέγοντος· αὐτὸς τὰς ἀσθενίας ἡμῶν ἔλαβεν καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν

LXX, Isaia 53: 4, 5: οὗτος τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν φέρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ καὶ ἐν πληγῇ καὶ ἐν κακώσει. αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν καὶ μεμαλάκισται διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν· παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτὸν, τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ιάθημεν.

Vulg., Matei 8: 17: ut adimpleretur quod dictum est per Esiam prophetam dicentem **ipse infirmitates nostras accepit et aegrotationes portavit**

Vulg., Isaia 53: 4, 5: **vere languores nostros ipse tulit et dolores nostros ipse portavit et nos putavimus eum quasi leprosum et percussum a Deo et humiliatum ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras adtritus est propter scelera nostra disciplina pacis nostraræ super eum et livore eius sanati sumus**

B 1688, Matei 8: 17: „Ca să să împle carea e zisă pren Isaiia prorocul zicind: «**Acesta au luat slăbiciunile noastre și boalele noastre au purtat**».”

B 1688, Isaia 53: 4, 5: „**Acesta păcantele noastre poartă și pentru noi să chinuiaște**, și noi am gândit a fi el în dureare și în rană de Dumnezău și în patimă rea. **Și el să răni pentru păcantele noastre și să bolnăvi pentru fărădelegile noastre**”

B 1760, Matei 8: 17: „Ca să să plinească ce s-au zis prin Isaiie prorocul, ce zice **„Acela neputințele noastre au luat și boalele noastre le-au purtat”**”.

B 1760, Isaia: 53: 4, 5: „**Adevărat, slăbiciunile noastre El le-au luat și durerile noastre El le-au purtat. Si noi L-am socotit ca pre un lepros și bătut de la Dumnezeu și smerit. Iară El S-au rănit pentru nedreptățile noastre, zdrobitu-S-au pentru neleguiurile noastre.**”

B 1795, Matei 8: 17: „Ca să se plinească ce s-au zis prin Isaiia, prorocul, ce zice: **Acela neputințele noastre le-au luat și durerile le-au purtat.**”

B 1795, Isaia 53: 4, 5: „**Acesta păcantele noastre le poartă și pentru noi răbdă dureare; și noi am gândit că de la Dumnezeu easte El întru dureare, întru dureare și în năcaz. Iară El S-au rănit pentru păcantele noastre și au pătimit pentru fărădelegile noastre**”

B 1997, Matei 8: 17: „Ca să se împlinească ceea ce s-a spus prin Isaia proorocul, care zice: «**Acesta neputințele noastre a luat și bolile noastre le-a purtat.**”

B 1997, Isaia: 53: 4, 5: „**Dar El a luat asupră-Și durerile noastre și cu suferințele noastre S-a împovărat. Si noi Îl socoteam pedepsit, bătut și chinuit de Dumnezeu, Dar El fusese străpuns pentru păcatele noastre și zdrobit pentru fărădelegile noastre**”

Anania 2001, Matei 8: 17: „ca să se plinească ceea ce s'a spus prin profetul Isaia ce zice: **Acesta neputințele noastre le-a luat și bolile noastre le-a purtat.**”

Anania 2001, Isaia 53: 4, 5: „**El păcatele noastre le poartă și pentru noi rabdă durere, dar noi Îl socoteam că de la Dumnezeu se află El întru durere, chinuri și necaz. El însă pentru păcatele noastre a fost rănit și pentru fărădelegile noastre a pătimit**”

This type of synonymy refers to the context; in such cases, *the idea* of the text is quoted; only few words from the text that is to be cited are actually preserved. For example, the fragment which is announced as a quotation, in the NT, is not to be found in *Isaiah*, or in any other place; instead, it appears as a synthesis of what is said in *Isaiah* 53: 4, 5. The keywords from the NT text (*slăbiciunile* and *boalele*, B 1688; *neputințele* and *boalele*, B 1760; *neputințele* and *durerile*, B 1795) express synthetically the contextual significations of the words and constructions *păcatele*, *să chinuiaște*, *să răni*, *să bolnăvi*, *fărădelegile* (B 1688); *slăbiciunile*, *durerile*, *S-au rănit*, *zdrobitu-S-au*, *neleguiurile* (B 1760); *păcatele*, *rabdă dureare*, *s-au rănit*, *au pătimit*, *fărădelegile* (B 1795).

3.1.2.3. lexico-morphological contextual synonymy

Matthew 22: 44, după Psalms 109: 1

Nestle-Aland, Matei 22: 44: εἶπεν κύριος τῷ κυρίῳ μου·κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἔως ὅν θῶ τοὺς ἔχθρούς σου ὑποκάτω τῶν ποδῶν σου

LXX, Ps. 109: 1: Εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου Κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἔως ὅν θῶ τοὺς ἔχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.

Vulg., Matei 22: 44: *dixit Dominus Domino meo sede a dextris meis donec ponam inimicos tuos scabillum pedum tuorum*

Vulg., Ps. 109: 1: *Dixit Dominus Domino meo sede a dextris meis donec ponam inimicos tuos scabillum pedum tuorum*

B 1688, Matei 22: 44: „**Șăzi de-a direapta mea păñă voiу pune vrăjmașii tăi scaun picioarelор tale**”

B 1688, Ps. 109: 1: „**Șăzi den direapta mea. 2: Păna voiу pune pre vrăjmașii tăi supunere picioarelор tale**”.

B 1760, Matei 22: 44: „Zis-au Domnul Domnului Mieu: «Şezi de-a dreapta Mea până voi pune neprietenii Tăi aşternut picioarelor Tale»”

B 1760, Ps. 109: 1: „Zis-au Domnul Domnului mieu: «Şezi de-a dreapta Mea până ce voi pune pre vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor Tale»”

B 1795, Matei 22: 44: „Zis-au Domnul Domnului Meu: «Şezi de-a dreapta Mea până voi pune pre vrăjmaşii tăi aşternut picioarelor Tale»”

B 1795, Ps. 109: 1: „Zis-au Domnul Domnului mieu: «Şăzi de-a dreapta Mea, 2: până ce voi pune pre vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor tale»”

B 1997, Matei 22: 44: „Zis-a Domnul Domnului meu: «Şezi de-a dreapta Mea, până ce voi pune pe vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor Tale»”

B 1997, Ps. 109: 1: „Zis-a Domnul Domnului Meu: «Şezi de-a dreapta Mea, până ce voi pune pe vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor Tale»”

Anania 2001, Matei 22: 44: „Zis-a Domnul către Domnul Meu: «Şezi de-a dreapta Mea până ce voi pune pe vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor Tale»”

Anania 2001, Ps. 109: 1: „Zis-a Domnul către Domnul meu: «Şezi de-a dreapta Mea până ce voi pune pe vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor Tale»”

In this example, a difference can be noticed only between the Greek NT and OT: the noun with a concrete sense, ὑποπόδιον „scăunel”, from the OT, is replaced in the NT by the synonym ὑποκάτω, which is an adverb with a wider sense. This variation occurs neither in the Latin version (*scabillum*, in the OT, and also in the NT), nor in the majority of the Romanian translations (*aşternut picioarelor*), except the text of B 1688. Surprisingly, in B 1688 the translation of the terms is reversed: *scaun picioarelor* renders ὑποκάτω, while *supunere picioarelor* translates ὑποπόδιον.

3.1.3. with different verbal modes and tenses

Matthew 26: 31, from Zechariah 13: 7

Nestle-Aland, Matei 26: 31: γέγραπται γάρ· πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης.

LXX, Zaharia 13: 7: λέγει κύριος παντοκράτωρ· πατάξατε τοὺς ποιμένας καὶ ἐκσπάσατε τὰ πρόβατα, καὶ ἐπάξω τὴν χεῖρά μου ἐπὶ τοὺς ποιμένας.

Vulg., Matei 26: 31: scriptum est enim **percutiam** pastorem et dispergentur oves gregis

Vulg., Zaharia 13: 7: mihi dicit Dominus exercituum **percute** pastorem et dispergantur **oves** et convertam manum meam ad parvulos

B 1688, Matei 26: 31: „că scris iaste: «**Bate-voiu** păstorul și să vor răsipi oile turmei.””

B 1688, Zaharia 13: 7: „**Loveaște** pre păstori și să să răsipească oile”

B 1760, Matei 26: 31: „«**Bate-voi** păstorul și să vor răsipi oile turmei””

B 1760, Zaharia 13: 7: „*Sabie [...] loveaște* păstorul și să vor răsipi oile”

B 1795, Matei 26: 31: „...că scris easte: «**Bate-voiu** păstorul și să vor răsipi oile turmei””

B 1795, Zaharia 13: 7: „*Sabie, [...]. Bate* păstorul și să vor răsipi oile; și voi înțoarce mâna Mea asupra păstorilor.””

B 1997, Matei 26: 31: „căci scris este: «**Bate-voi** păstorul și se vor risipi oile turmei””

B 1997, Zaharia 13: 7: „**Voi bate** păstorul și se vor risipi oile, și Îmi voi înțoarce mina Mea împotriva celor mici.””

Anania 2001, Matei 26: 31: „În această noapte, voi toți vă veți poticni întru Mine, că scris este: **Bate-voi** păstorul și se vor risipi oile turmei.””

Anania 2001, Zaharia 13: 7: „*Sabie [...] bate* păstorul și risipește oile, iar Eu Îmi voi înțoarce mâna'mpotriva celor mici””

The explanation of the opposition *future indicative* (NT) vs. *present imperative* (OT), seen in the Greek and Latin versions, lies in the fact that the writer of the NT text *adapts*¹⁴ the OT text to the conditions under which he lives and works. At the moment of his writing, he knows that the Zechariah's prophesy has been fulfilled; he is a believer, so he knows that the Word of God is true in any circumstances. So, when Matthew is citing the words of Jesus, he is transforming a certain prophesy into a general truth.

Although the Romanian translating tradition observes the source texts, and preserves the opposition, there is an example of a different solution, namely, the identity between the two fragments: in B 1997, the modes and tenses used in the NT coincide with those that appear in the OT (*future indicative*: *voi bate – bate-voi*).

3.2. Corrupted quotations:

3.2.1. by maiming

Matthew 21: 5, from Zechariah 9: 9

¹⁴ The alternation of verbal modes and tenses is a common feature in the process of internal biblical quoting.

Nestle-Aland, Matei 21: 5: [τοῦτο δὲ γέγονεν ἵνα πληρωθῇ τὸ ὅνθεν διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος·] εἴπατε τῇ θυγατρὶ Σιών· ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι πρᾶψις καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ ἐπὶ πῶλον νιὸν ὑποζυγίον.

LXX, Zaharia 9: 9: Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιων· κήρυσσε, θύγατερ Ιερουσαλημ· ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι, δίκαιος καὶ σώζων αὐτός, πρᾶψις καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ύποζυγίον καὶ πῶλον νέον.

Vulg., Matei 21: 5: [Hoc autem factum est, ut impleretur, quod dictum est per prophetam dicentem:] dicite filiae Sion ecce rex tuus venit tibi mansuetus et sedens super asinam et pullum filium subiugalis

Vulg., Zaharia 9: 9: exulta satis filia Sion iubila filia Hierusalem ecce rex tuus veniet tibi **iustus et salvator ipse** pauper et ascendens super asinum et super pullum filium asinae

B 1688, Matei 21: 5: „[Aceasta tot fu ca să să împle ce iaste zis pren prorocul zicind:] «Ziceț featei Sionului: <Iată, împăratul tău vine tie blind și săzind pre asin și mînzul fiul celui de supt jug>.”

B 1688, Zaharia 9: 9: „Bucură-te foarte, fata Sion, strigă, fată Ierusalim, iată împăratul tău vine tie. **Dirept și mîntuind**, el, blind și călare fiind pre jugătoriu și mînzu tînăr.”

B 1760, Matei 21: 5: „Ziceț featei Sionului: «Iată, Împăratul tău vine tie bland, sezând pre asinăși pre mânz, fiul ceii de supt jug».”

B 1760, Zaharia 9: 9: „Iată, împăratul tău va veni tie **drept și mîntuitoriu**; acela sărac și încălecat pre asână și pre mânzul, fiul asinii”

B 1795, Matei 21: 5: „Ziceți featii Sionului: «Iată, Împăratul tău vine la tine bland și sezând pre asină și pre mânz, fiul ceii de supt jug»”

B 1795, Zaharia 9: 9: „iată, împăratul tău vine la tine, **drept și însuși Mîntuitoriu**, bland și călare pre asin și pre mânz tinăr”

B 1997, Matei 21: 5: „Spuneți fiicei Sionului: Iată Împăratul tău vine la tine bland și sezând pe asină, pe mânz, fiul celei de sub jug.”

B 1997, Zaharia 9: 9: „Împăratul tău vine la tine **drept și biruitor**; smerit și călare pe asin, pe mânzul asinei.”

Anania 2001, Matei 21: 5: „Spuneți fiicei Sionului: Iată, Împăratul tău vine la tine bland și sezând pe asină, și pe mânz, fiul celei de sub jug.”

Anania 2001, Zaharia: 9: 9: „Bucură-te foarte, tu, fiica Sionului, rostește-te'n strigare, tu, fiica Ierusalimului: Iată, Împăratul tău vine la tine **drept și El Însuși Mîntuitor**, bland și călare pe asin și pe mânz Tânăr.”

The text in *Matthew* is introduced as an accurate quotation; nevertheless, it displays only a fragment of the prophet's discourse: the construction *δίκαιος καὶ σόφος ὁντός* (lat. *iustus et salvator ipse*) has been omitted. Later, the Romanian translations preserve this characteristic of the quotation.

3.2.2. by reversing the order of the elements in *Matthew*, and adding an element in *Mark* and *Luke*

Matthew 22: 37; *Mark* 12: 30; *Luke* 10: 27, from *Deuteronomy* 6: 5

Nestle-Aland, *Matei* 22: 37: ὁ δὲ ἔφη αὐτῷ· ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου

Nestle-Aland, *Marcu* 12: 30: καὶ ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου

Nestle-Aland, *Luca* 10: 27: ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν· ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης [τῆς] καρδίας σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ἰσχύᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου

LXX, *Deut.* 6: 5: καὶ ἀγαπήσεις κύριον τὸν θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς δυνάμεως σου.

Vulg., *Matei* 22: 37: *ait illi Iesus diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et in tota anima tua et in tota mente tua*

Vulg., *Marcu* 12: 30: *et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua et ex tota mente tua et ex tota virtute tua*

Vulg., *Luca* 10: 27: *ille respondens dixit diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua et ex omnibus viribus tuis et ex omni mente tua*

Vulg., *Deut.* 6: 5: *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua et ex tota fortitudine tua*

B 1688, *Matei* 22: 37: „Să iubești pre Domnul Dumnezăul tău **cu toată inima ta, și cu tot sufletul tău, și cu tot cugetul tău.**”

B 1688, *Marcu* 12: 30: „**Și să iubești pre Domnul Dumnezăul tău den toată inima ta și den tot sufletul tău și den tot cugetul tău și den toată tăriua ta**”

B 1688, *Luca* 10: 27: „**Iară El răspunzind zise: „Să iubești pre Domnul Dumnezăul tău den toată inima ta și den tot sufletul tău și den toată vărtutea ta și den tot cugetul tău...”**”

B 1688, *Deut.* 6: 5: „**Și să iubești pre Domnul Dumnezeul tău den toată inima ta și den tot sufletul tău și den toată putearea ta.**”

B 1760, *Matei* 22: 37: „**Zis-au lui Isus: «Iubeaște pre Domnul, Dumnezăul tău, din toată inima ta și cu tot sufletul tău și cu toată mintea ta»**”

B 1760, *Marcu* 12: 30: „**«Și iubeaște pre Domnul, Dumnezeul tău, din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată mintea ta și din toată vărtutea ta»**”

B 1760, Luca 10: 27: „El răspunzând, au zis: «Iubeaște pre Domnul, Dumnezaul tău, din toată inima ta și din sufletul tău și din toată putearea ta și din toată mintea ta”

B 1760, Deut. 6: 5: „Iubeaște pre Domnul, Dumnezeul tău, din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată vârtutea ta”

B 1795, Matei 22: 37: „Iară Iisus au zis lui: Să iubești pre Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, și cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău”.

B 1795, Marcu 12: 30: „Și să iubești pre Domnul Dumnezeul Tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din tot cugetul tău și din toată putearea ta”

B 1795, Luca 10: 27: „Iară El, răspunzind, au zis: «Să iubești pre Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată vârtutea ta și cu tot cugetul tău”

B 1795, Deut. 6: 5: „Si să iubești pre Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată putearea ta.”

B 1997, Matei 22: 37: „El i-a răspuns: Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău.”

B 1997, Marcu 12: 30: „Și: «Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău, din tot cugetul tău și din toată puterea ta».”

B 1997, Luca 10: 27: „Iar El, răspunzând, a zis: Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată puterea ta și din tot cugetul tău.”

B 1997, Deut. 6: 5: „Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău, din toată inima ta, din tot sufletul tău și din toată puterea ta.”

Anania 2001, Matei 22: 37: „Iar El i-a răspuns: „**Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău și din tot cugetul tău**”

Anania 2001, Marcu 12: 30: „**Și: Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău, din tot cugetul tău și din toată puterea ta**”

Anania 2001, Luca 10: 27: „Iar El, răpunzând, a zis: «**Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta și din tot sufletul tău și din toată puterea ta și din tot cugetul tău**”

Anania 2001, Deut. 6: 5: „**Să-L iubești pe Domnul, Dumnezeul tău, din toată inima ta, din tot sufletul tău și din toată puterea ta.**”

The fragment belonging to *Deuteronomy* is not accurately reproduced in *Matthew*, in *Mark*, or in *Luke*. Furthermore, there are significant differences between the three *Gospels*, concerning:

- some prepositions (ἐξ vs. ἐν; ex vs. in);
- the replacement of the Greek noun τῆς δυνάμεως „putere”, from the *Deuteronomy*, with the noun τῇ διανοίᾳ (τῆς διανοίας) „cuget”, probably because their formal resemblance, in *Matthew*, *Luke*, and *Mark*;

- the presence of a new element in *Mark* and *Luke*; actually, what appears to be the addition of an element in the first and the third Gospel, respectively (compared to *LXX*): *τῆς ἰσχύος* (*τῇ ἰσχύi*) „fortă, tărie”, is an original solution of translating the Greek construction *τῆς δυνάμεως*, from the OT, having a synonym of it in mind.

The ancient Romanian versions of the Bible follow the source texts, and, as a consequence, they present the same situations. The only unjustified differences concern the translation of the term *τῆς ἰσχύος* (*τῇ ἰσχύi*), which is expressed by different lexical solutions in the same text: *tăria* vs. *vîrtutea* (B 1688), *puterea* vs. *vârțutea* (B 1795).

The authors of the modern Romanian versions (B 1997 and Anania 2001) pay attention to the symmetry of the text, so they try to reinforce it by translating *τῆς ἰσχύος* „fortă (fizică)”, from the evangelists’ writing, using the sense of *τῆς δυνάμεως* „putere” – the term used in *Deuteronomy*. Thus, in B 1997, as well as in Anania 2001, the word that appears in the NT, and also in the OT is *putere*.

3.2.3. by modifying the sense (negation, instead of affirmation)

Matthew 2: 5, 6, from Micah 5: 2

Nestle-Aland, 2: 5, 6: οὗτος γὰρ γέγραπται διὰ τοῦ προφήτου· καὶ σὺ Βηθλέεμ,
γῆ Ιούδα, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἰ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ιούδᾳ· ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται
ἥγονμενος, ὅστις ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ισραὴλ.

LXX, Miheea 5: 2: Καὶ σύ, Βηθλεεμ οἴκος τοῦ Εφραθα, ὀλιγοστὸς εἰ τοῦ εἶναι ἐν
χιλιάσιν Ιουδα· ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ισραὴλ, καὶ αἱ
ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ’ ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος.

Vulg., Matei 2: 5, 6: *scriptum est per prophetam et tu Bethleem terra Iuda nequaquam minima es in principibus Iuda ex te enim exiet dux qui reget populum meum Israel*

Vulg., Miheia 5: 2: *et tu Bethleem Ephrata parvulus es in milibus Iuda ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel et egressus eius ab initio a diebus aeternitatis*

B 1688, Matei 2: 5, 6: „pentru că aşa iaste scris pren prorocul: «*Şi tu, Vithleáeme, pămîntul Iúdii, nici într-un chip mai m-*»*c eştì* întru povătitorii Iúdii; că dentru tine va ieşii povătitoriu carele paște pre norodul mieu, Israîl»”.

B 1688, Mihéa 5: 2: „*Şi tu Vithleáeme, casa lui Efrátha, împuñat eştì* a fi întru miile Iúdei; dentru tine va ieşii mie ca să fie căpetenie lui Israîl, și ieşirile lui, deinceput, de-n zilele veacului”.

B 1760, Matei 2: 6: „*Şi tu, Vithleemul Iudii, nicidecum eştì mai mic* între căpeteniile Iudii, că din tine va ieşii Povătitoriu Care va îndrăpta pre norodul Mieu, Israîl»”.

B 1760, *Mihei* 5: 2: „*Și tu, Vifleaemul Efratei, mititel ești* între miile Iudei; din tine va ieși mie Cel ce va stăpâni pre Israil; și ieșirea Lui din început, din zilele veacului.”

B 1795, *Matei* 2: 5, 6: „*Că aşa easte scris prin prorocul:* «*Și tu, Vitleaeme, pământul Iudei, cu nimica nu ești mai mic* întru povățitorii Iudeii; că din tine va ieși Povățitoriu, Carele va naște (sic!) pre norodul Mieu, Israel».”

B 1795, *Miheia* 5: 2: „*Și tu, Vitleaeme, casa Efratului, mic ești* a fi întru miile Iudei, că dintru tine va ieși Mie, ca să fie povățitoriu lui Israil”

B 1997, *Matei* 2: 5, 6: „*că aşa este scris de proorocul:* «*Și tu, Betleeme, pământul lui Iuda, nu ești nicidcum cel mai mic* între căpeteniile lui Iuda, căci din tine va ieși Conducătorul care va paște pe poporul Meu Israel»”

B 1997, *Miheia* 5: 1: „*Și tu, Betleeme Efrata, deși ești mic* între miile lui Iuda, din tine va ieși Stăpânitor peste Israel, iar obârșia Lui este dintru început, din zilele veșniciei.”

Anania 2001, *Matei* 2: 5: „*că aşa este scris prin profetul:* *Și tu, Betleeme din pământul lui Iuda, nicicum nu ești mai mic* între căpeteniile lui Iuda, căci din tine va ieși Cârmuitorul Care-l va păstorii pe poporul Meu Israel”

Anania 2001, *Miheia* 5: 1: „*Iar tu, Betleeme, casa Efratei, mic ești* a fi'ntre miile lui Iuda; dar din tine Cineva Îmi va ieși în Israel să-i fie lui Cârmuitor”

The affirmation from the OT becomes a negation in what is introduced as a quotation, in the NT. Again, the evangelist writes *post factum*, as a disciple of Jesus, from a partisan position. Matthew “is correcting” a text that could have been in the discourse of the wise men at Herod’s court nothing but an accurate quotation from *Micah*. Replacing *ἐν χιλιάσιν* (*in milibus*) with *ἐν τοῖς ἰγεμόσιν* (*in princibus*), the author of the gospel accentuates the opposition between the sense of the OT’s and NT’s texts.

The Romanian translations reproduce the source texts without modifications, and convey their meaning exactly.

4. In lieu of conclusion, we propose a reflection on the attitudes that drive the actions of those who come to work with the biblical texts. The examples we have examined here prove that, for the writer of the *Gospel*, the text which is to be quoted is not inviolable; on the contrary, it may be altered by synonymy, by equivalent constructions, by addition etc.

On the other hand, the fundamental attitude of the translators is that of respect towards the source text, because this one is considered to be holy. This perspective drives the translators into a paradoxical situation: of perpetuating the differences between the NT and the OT, due to the translators’ permanent struggle to observe the letter of the original text. They may not perform an exegesis on the texts (like

those who, in the process of writing the NT, quote from the OT); they may not correct or mend the inadvertencies between the NT and the OT, having they observed them.

By adapting the verbal modes and tenses, and bringing the idea of the text up to date, etc., the writers of the NT reinforce the religious text's relevance to the epoch they are living in and to the public they are writing for. The translators (with some notable exceptions) do not seem to be interested in the relations that, at one point in the history of the text, have been developed inside the text; they are even forced to ignore these kinds of connections, because of their faithfulness to the source texts.

Sources

- Anania 2001 = **Biblia sau Sfânta Scriptură**, Ediție Jubiliară a Sfântului Sinod (...), redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001
- B 1688 = *Biblia 1688*, I-II. Text stabilit și îngrijire editorială de Vasile Arvinte și Ioan Caproșu, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2001, 2002
- B 1760 = *Biblia Vulgata*, Blaj, 1760-1761, Cuvânt înainte de Eugen Simion, București, Editura Academiei Române, 2005
- B 1795 = *Biblia de la Blaj*, 1795, Ediție jubiliară, cu binecuvântarea Î. P. S. Lucian Mureșan mitropolitul Bisericii Române Unite, Roma, 2000
- B 1997 = **Biblia sau Sfânta Scriptură**, tipărită sub îndrumarea și purtarea de grija a Prea Fericitului Părinte Iustinian, cu aprobarea Sfintului Sinod, București, Institutul Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, 1997
- LXX = *Septuaginta: SESB Edition*. 2006 (A. Rahlfs & R. Hanhart, Ed.) (Os,6.6). Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft
- Nestle-Aland = Nestle, E., Aland, K., Aland, B., & Universität Münster. Institut für Neutestamentliche Textforschung. (1993, c1979). *Novum Testamentum Graece*. At head of title: Nestle-Aland. (27. Aufl., rev.) (21). Stuttgart: Deutsche Bibelstiftung
- Vulg. = Weber, R., & Gryson, R. (1969, 2007). *Biblia Sacra iuxta Vulgatam versionem* (5th revised edition), Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft

Bibliography

- Coșeriu, Eugeniu, *Lecții de lingvistică generală*. Traducere din spaniolă de Eugenia Bojoga, Cuvânt înainte de Mircea Borcilă, [Chișinău], Editura Arc, 2000
- Costa, Ioana, *Papiro, pergamant, hîrtie. Începuturile cărții*, București, Editura Humanitas, 2011
- Pottier, Bernard, *Linguistique générale. Théorie et description*, Paris, Klincksieck, 1974
- de Waard, Jan and Nida, Eugene, *From One Language to Another. Functional Equivalence in Bible Translating*, Nashville. Camden. New York, Thomas Nelson Publishers, 1986
- Douglas, J.D. (coord.), *Dicționar biblic*. Traducere de Liviu Pop, John Tipei, Oradea, Editura „Cartea creștină”, 1995
- Bryant, T.A. (coord.), *Today's Dictionary of the Bible*, Carmel. New York, Guideposts, 1982